

Checklist Transitiekamer 0.2

Een herbruikbaar prototype uit het project 'Try out Transitiekamer' van de DuurzaamDoor Participatietafel Regionale Netwerken (PTRN)

7 mei 2020

Project Try out Transitiekamer

p/a Vereniging Noorden Duurzaam, Leonard Springerlaan 15, 9727 KB Groningen

www.noordenduurzaam.nl, peter.bootsma@noordenduurzaam.nl

DuurzaamDoor projectcode DD2201947, oorspronkelijke titel: 'Try out Transitiekamer'

Wijzigingen

Versie 0.1 7-5-2020: Eerste versie.

Versie 0.2 28-9-2021: Terminologie in de titel en de tekst geactualiseerd. 'Tafeldemocratie' vervangen door 'taakdemocratie'; 'gebiedstafel' vervangen door 'transitiekamer'; 'tafelatlas' vervangen door 'transitieatlas'. Op p5 een alinea toegevoegd ter verklaring van de term taakdemocratie. De volgorde van taakvakken gewijzigd in: kennis, bewoners, overheden, bedrijven en non-profit.

Voorwoord

Deze checklist is een praktische handleiding voor wie in eigen dorp, wijk, gemeente of provincie wil experimenteren met taakdemocratie, in de vorm van een transitiekamer. Hij behandelt de initiatieffase, de voorbereiding, uitvoering en vervolgstappen. Verder biedt hij links naar achtergrondinformatie, materialen, de online Transitieatlas en de gebruikerscommunity.

Met 'transitiekamer' wordt in deze checklist bedoeld: een **taakdemocratische parlementaire overlegvorm**, wat wil zeggen dat de hele samenleving er vertegenwoordigd is en dat er democratisch besloten wordt over taakverdeling tussen maatschappelijke geledingen. Het doel is versnellen van de duurzaamheidstransitie, wat de grootste uitdaging van deze eeuw lijkt te worden. De transitiekamer start voor dit doel gebiedsbrede campagnes waarmee telkens een stap wordt gezet. Soms in de vorm van een onderzoek of een bewustwordingscampagne, soms voor experimenteerruimte, dan weer voor de inclusieve samenleving of voor de circulaire economie, en soms om gezamenlijk te protesteren tegen een onduurzame ontwikkeling. Een transitiekamer bestaat uit vijf 'taakvakken': *kennis, bewoners, overheden, bedrijven en non-profit*. Vijf blokken die onmisbaar zijn voor de duurzaamheidstransitie, die elkaar nodig hebben, die onderling niet concurreren, en die daardoor gemakkelijker tot taakverdeling komen. Het taakvakkenmodel kan gebruikt worden als grondpatroon in een dorps- of wijkraad, of bijvoorbeeld als tweede kamer van de gemeenteraad. Verderop meer hierover.

Deze checklist is samengesteld na vele **experimenten** met taakdemocratie bij de vereniging Noorden Duurzaam en na proefsessies in 2019 bij het programma DuurzaamDoor in Utrecht¹ en bij een startende energiecoöperatie in Heerlen. De leerpunten hiervan zijn verwerkt in deze checklist. Deze checklist is als project mede mogelijk geworden door financiële steun van DuurzaamDoor.

Een checklist kan de vorm hebben van een uitgebreid **kookboek**, maar ook van een korte menukaart. Deze eerste versie is een tussenvorm. Bij elk van de ruim 100 checkpunten staat vetgedrukt welk resultaat belangrijk is. De chefkoks onder ons zullen daar voldoende aan hebben. Voor de hobbykoks volgt een toelichting die wat dieper ingaat op de werkwijze en de vele variaties die daarin mogelijk zijn.

De **downloads** die in deze checklist genoemd worden komen onder een **Creative Commons** licentie kosteloos beschikbaar op een projectpagina bij DuurzaamDoor en op de website van Noorden Duurzaam.² *De planning is: juni 2020.*

Er is een **online community** voor gebruikers en ontwikkelaars van het concept van de transitiekamer. Gebruik je deze checklist voor bijvoorbeeld gebiedsontwikkeling, participatiebeleid, nieuwe democratie of studie, dan ben je welkom. Je kunt er vragen stellen, ervaringen delen en bijdragen aan volgende versies en nieuwe materialen. We zijn te vinden op [deze projectpagina](#) in de [samenwerkingsruimte van DuurzaamDoor](#). Een inlogcode kun je aanvragen bij [DuurzaamDoor/PTRN](#).

¹ Een werkverslag van de try out van augustus 2019 is op te vragen via info@noordenduurzaam.nl.

² <https://www.noordenduurzaam.nl/gebiedstafel>

Inhoud

Wijzigingen	1
Voorwoord.....	2
Inhoud.....	3
Inleiding taakdemocratie.....	4
Functionele democratie	4
Taakvakken.....	5
Kerntaken.....	8
Initiatief.....	9
Vorbereiding.....	11
Projectplan.....	11
Voorzitter en griffier.....	11
Transitieatlas	12
Inventarisatie (desk research)	12
Locatie en hulpmiddelen.....	14
Informeren en bevrigen van deelnemers.....	16
Uitnodiging.....	17
Schermpresentatie	17
Stemsysteem.....	18
Externe communicatie.....	18
Vorbereiden van de evaluatie.....	18
Diversen.....	19
Draaiboek	20
1. Opening.....	20
2. Uitleg over de werkvorm.....	20
4. Kwesties.....	21
5. Campagnes.....	24
6. Cijfers.....	28
7. Huishoudelijk	29
8. Evaluatie van de proef	30
9. Afsluiting	30
Vervolgstappen	31
Vragen en antwoorden.....	32
Algemeen	32
Representatie.....	34
Kwesties	35
Campagnes	35
Cijfers.....	35

Inleiding taakdemocratie

Functionele democratie

In onze tijd zijn er behalve corona nog zeker twee andere grote maatschappelijke debatten. Een gaat over **duurzame ontwikkeling** zoals de VN dat bedoelt en bekend maakt via de SDG's.³ Het andere gaat over **democratische vernieuwing**, vanuit de breed gedeelde zorg over afnemend vertrouwen in de politiek.

Beide debatten gaan over het collectief vorm geven aan de toekomst maar staan toch ook los van elkaar. In het duurzaamheidsdebat is democratie niet goed in beeld. Duurzame initiatiefnemers klagen dat de politiek niet opschiet en richten de blik liever op het bedrijfsleven en de burgerinitiatieven. De echt grote hefbomen voor transitie, zoals wetgeving en prijsbeleid, liggen echter bij de overheid. Omgekeerd, in het democratiEDEBAT staat duurzame ontwikkeling niet goed op het netvlies. Democratievernieuwers praten over betere representatie en participatie maar slechts weinig over de vraag of de politiek daarmee de duurzaamheidstransitie voor elkaar zal krijgen. Duurzaamheid en democratie zijn filterbubbels met een blinde vlek voor elkaar. Hoe kan dat?

Onze parlementen zijn gebaseerd op **concurrentie tussen politieke partijen**. Voor verdelen van welvaart werkt dat al 200 jaar zo, sinds de tijd van de sociale kwestie. Elke partij stelt een in hun ogen eerlijke verdeling van de taart voor. De burgers, die allemaal graag een flinke punt willen, kiezen welke partij de taart mag aansnijden. Bij de duurzaamheidskwestie van deze eeuw gebeurt echter iets waar dit systeem niet op is berekend. Er wordt namelijk van ons gevraagd om wat over te laten voor buitenstaanders. Bijvoorbeeld mensen in verre landen, ijsberen en orang oetans, de grutto's en de bijen, onze achterkleinkinderen. Deze buitenstaanders hebben gerechtvaardigde wensen aan ons adres maar zitten niet zelf in ons parlement. Dus is het aan onze partijen om offers te vragen voor hen. In de politiek staat offers vragen echter gelijk aan stemmen verliezen, want sommige partijen tellen de buitenstaanders niet mee en beloven een groter stuk van de taart aan burgers die het moeilijk hebben. En dus gaat de taart elke keer op. In historisch en internationaal perspectief is dit een beschamende vertoning en buitengewoon slecht leiderschap. Onderlinge verwijten zijn echter zinloos want de oorzaak zit dieper, in het systeem. De duurzaamheidstransitie wordt geblokkeerd door partijencompetitie.

Er bestaan democratische systemen met minder ingebouwde kortzichtigheid. Een interessante is de *functionele democratie*, die al 700 jaar het bestuursstelsel is van o.a. de waterschappen. In dit bestuursstelsel is het doel niet machtsdeling tussen gelijken, maar aanpakken van een allesoverstijgende maatschappelijke kwestie door samenwerking tussen ongelijke maatschappelijke geledingen. Bij de waterschappen had die maatschappelijke kwestie de vorm van watersnoodrampen door stormvloed. De werkwijze daarbij was (en is) **taakverdeling tussen maatschappelijke blokken**, in plaats van partijenconcurrentie. De blokverdeling van de samenleving luistert nauw. Elk blok moet een onmisbare en unieke bijdrage leveren, zodat de blokken van elkaar afhankelijk zijn en elkaar in stand willen houden. Verder moet de verdeling compleet zijn, iedereen

³ Zie <https://www.sdg-nederland.nl>

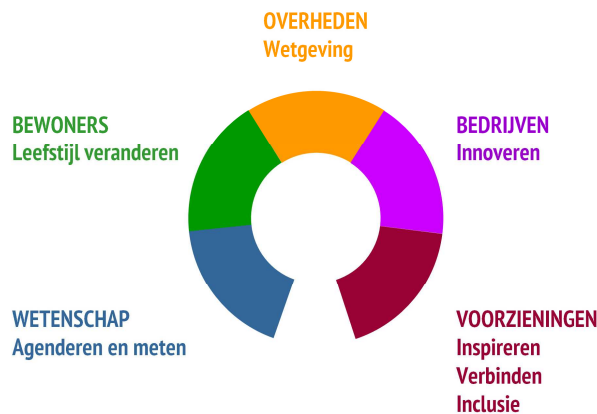
moet bij een of meerdere blokken horen. Zo verdeelden de waterschappen van oudsher de samenleving in *boeren, dorpelingen* en *stedelingen*, die respectievelijk de waterlopen onderhielden, dijken bouwden en daarvoor geld bijeen brachten. In een functionele democratie hebben de blokken vaste zetels waarvoor ze intern verkiezingen houden. Op het topniveau is er dus geen competitie maar wel een betere basis voor samenwerking en gedeelde verantwoordelijkheid, ook voor belangen van buitenstaanders.

[aanvulling 28-9-2021] De bestuurswijze van de waterschappen wordt algemeen aangeduid als 'functionele democratie', maar 'functioneel' slaat *niet* op het karakter van het bestuursstelsel. Het betekent slechts dat het een democratie is voor een deeltaak of functie van de algemene democratie, in dit geval het waterbeheer. Of in het geval van de SER: het adviseren van de regering over sociaal-economisch beleid. De term functionele democratie bepaalt dus uit zichzelf niet dat er geborgde zetels moeten zijn. Want stel dat een waterschap uitsluitend politieke partijen in het bestuur heeft, of uitsluitend gelote bestuursleden, dan nog is het een functionele democratie. De vraag hoe je dan een democratisch stelsel met geborgde zetels noemt blijft dus onbeantwoord. De verrassende constatering is dan, als historisch onderzoek niet anders uitwijst, dat het 700 jaar oude democratische stelsel van de waterschappen *geen soortnaam* heeft. En misschien daarom ook onvoldoende op waarde wordt geschat. Dat vraagt om verandering. Vandaar het voorstel voor de term 'taakdemocratie', want de essentie van deze bestuursvorm is maatschappelijke taakverdeling. Op gelijke wijze valt dan ook het stelsel van de algemene democratie in Nederland te kenschetsen als 'ideedemocratie', want de parlementen in het huis van Thorbecke hebben concurrentie op zienswijze of ideologie als mechanisme. De hedendaagse representatieve democratie in Nederland kent dus twee bestuursvormen: ideedemocratie en taakdemocratie.⁴ Taakdemocratie is existentieel: nuttig als het bestaan van de samenleving op het spel staat en alles en iedereen gemobiliseerd moet worden voor transities, zoals bij de watersneden in de 13^e eeuw en de mondiale duurzaamheids crisis van de 21^e eeuw. Ideedemocratie is optioneel: nuttig in alle andere situaties, als de samenleving zich verdeeldheid kan permitteren, zoals bij de sociale kwestie van de 19^e eeuw en de welvaartsdeling in de 20^e eeuw.

Taakvakken

Kan taakdemocratie het systeemprobleem oplossen? De **transitiekamer** is een vooralsnog theoretische poging in deze richting, een parlementaire overlegvorm volgens het principe van taakdemocratie, bedoeld als aanvulling op de bestaande parlementen, dus bijvoorbeeld als tweede kamer van de gemeenteraad. De overstijgende mondiale kwestie is de komende stormvloed: het dreigende verval van onze beschaving als we op onze eindige planeet te weinig doen aan overbevolking, grondstofuitputting, vervuiling, klimaatverandering, extreme ongelijkheid en onrecht. De blokverdeling bij deze kwestie telt bij een transitiekamer vijf 'taakvakken': *kennis, bewoners, overheid, bedrijven en non-profit*.

⁴ Representatie kan ook door loting, zoals in burgerberaden. De representatie is daarbij vooral statistisch en kent op voorhand geen zelforganisatie, politiek leiderschap of achterbancommunicatie. Nog een vorm zijn burgertoppen zoals G1000, waarbij ook vrije aanmelding mogelijk is. Burgerberaden en burgertoppen zijn vormen van deliberatieve democratie en zijn vooral adviesorganen en vooralsnog geen bestuursorganen. De term 'lottocratie', *regering* op basis van loting, kan dus verwarrend zijn.

De vakken worden bevolkt door achtereenvolgens kennisnetwerken, bewonersorganisaties, overheden, brancheorganisaties en voorzieningenkoepels (onderwijs, zorg, sport, cultuur, levensbeschouwing). De stelling is dat deze vijf een complete representatie van de samenleving zijn, dat geen van deze vijf uit is op verdringing van een ander, en dat alle vijf onmisbaar zijn om het tij te keren, op elk schaalniveau van lokaal tot internationaal.

Het taakvakkenmodel gaat uit van **gelijkwaardigheid** en stelt geen van de vijf blokken centraal. Dat is een verschil met partijenparlementen waarin de kiezers centraal staan, de populaire helix-modellen die innoverende bedrijven centraal stellen, burgertoppen en burgerberaden die (actieve) burgers centraal stellen en participatiebeleid dat welbeschouwd de overheid centraal stelt. In plaats daarvan gaat het taakvakkenmodel over de onderlinge en gelijkwaardige samenwerking tussen de vijf blokken. Daarom ook is het voorzitterschap niet aan een van de vijf toebedeeld, maar als aparte onafhankelijke functie toegevoegd. Elk van de vijf blokken heeft in een transitiekamer 20% van het stemrecht.

Drie van de vijf blokken hebben nu geen formele politieke macht: kennis, bedrijven en voorzieningen. Ze moeten het doen met **adviesfuncties en lobby**. Bij de duurzaamheidstransitie zijn ze echter als maatschappelijke blokken onmisbaar en dus hebben ze aan plaats in de transitiekamer.

Voor **bedrijven** mag dit vreemd lijken want die zijn immers al goed georganiseerd. Hun ondernemersverenigingen en brancheorganisaties lobbyen professioneel en zijn sterk vertegenwoordigd in adviesorganen. Het lobbycircuit speelt zich vooral achter gesloten deuren af of beperkt zich tot wat we aanduiden als de sociale partners. Bedrijven hebben daarmee een grote invloed op de politiek en zitten niet te wachten op democratische vernieuwing.

Voor de duurzaamheid is het lobbycircuit echter uitermate **problematisch**. De consumenten bijvoorbeeld, die circulaire partners zijn, horen er meestal niet bij. Verder is de inzet vaak gericht op het kortetermijnbelang van aandeelhouders, dat via investeringsklimaat en werkgelegenheid echter ook een aspect is van het algemene belang. De maatschappelijke kosten van bedrijvigheid echter, die in landen ver weg liggen of lang na ons betaald moeten worden, blijven vaak buiten beschouwing. De kritiek op deze onbalansen wordt steeds luider.

Ook dit is een **systeemeigenschap** die door verwijten niet verandert. Veel ondernemers ervaren zelf de spanning tussen markt en maatschappij ook als een spagaat en zetten zich al in voor duurzame innovatie en MVO. Alleen een ander politiek systeem kan meer verschil maken, maar dan moet aan heel wat voorwaarden

voldaan worden. Om te beginnen een werkbare balans tussen maatschappelijke blokken zodat er vertrouwen in samenwerking kan zijn. Verder moeten maatschappelijke kosten in belastingen en subsidies vertaald worden zodat de markt zijn werk kan blijven doen, moeten de benadeelden netjes gecompenseerd worden door de anderen zodat niemand op voorhand afhaakt, en moet het speelveld door regulering vlak blijven zodat er eerlijke competitie is.

Voor ondernemersverenigingen en brancheorganisaties die het taakvak van de bedrijven in de transitiekamer bemensen is dit de **agenda** waarover ze het met vier andere taakvakken eens moeten worden en waarvoor de vijf taakvakken gezamenlijk de ingrediënten kunnen aandragen. De werkwijze van de gebiedstafel maakt dit mogelijk, waarover verderop meer.

Het tweede blok dat in de transitiekamer meer invloed krijgt op transities is de sector van de **non-profit voorzieningen**. Dit omvat grote delen van de zorg, het onderwijs, de sport, de cultuur, de levensbeschouwing en de burgerinitiatieven. Hier ligt het accent niet op markt en consumptie maar op verbinding en welzijn. Zonder dit blok functioneert de samenleving niet en kan ook de duurzaamheidstransitie niet op tempo komen.

Non-profit voorzieningen hebben doorgaans geen last van kortzichtige aandeelhouders maar zijn wel kwetsbaar bij overheidsbezuinigingen. Het gevolg daarvan is onder andere werkdruk en goedkoop in plaats van duurzaam inkopen. Ook een spagaat dus, en ook hier is belang bij een nieuw politiek model dat meer ruimte biedt voor integrale afwegingen.

Het derde nieuwe blok in de politiek van de transitiekamer zijn de neutrale, gezaghebbende, onafhankelijke en intern democratisch georganiseerde **kennisnetwerken**. Een voorbeeld is het VN-netwerk van klimaatwetenschappers, het IPCC. De werkwijze van IPCC is eigenlijk vrij eenvoudig. Het netwerk stelt zich open voor klimaatwetenschappers uit alle landen, verzamelt hun kennis en adviezen en publiceert het gemiddelde, bijvoorbeeld 'Beperk de opwarming tot 1,5 of uiterlijk 2 graden'. Door het democratische proces en het grote bereik in de achterban de uitkomst geen serieuze concurrentie. Het effect is enorm: het zet vrijwel alle regeringen aan tot opstellen van klimaatbeleid en tot mondiale samenwerking in klimaatconferenties.

Democratische kennisnetwerken zouden op dezelfde wijze de grondslagen kunnen leveren voor de uiterst lastige vertaling van toekomstige maatschappelijke kosten naar belastingen en subsidies. De toekomst is immers niet uit te rekenen en het gemiddelde van de schattingen van de meerderheid van de deskundigen kan dan de beste benadering zijn. Door zoveel mogelijk gekwalificeerde deskundigen hierbij te betrekken ontstaat een basis voor maatschappelijk draagvlak en solide tegenwicht tegen pseudowetenschap. Ook op lokaal niveau kan dit werken: naar een plaatselijke bioloog wordt misschien slecht geluisterd, maar een aanbeveling van de lokale biologenvereniging kan een beweging voor biodiversiteit in onze tuinen op gang brengen.

Kerntaken

Behalve een specifieke blokverdeling kent de transitiekamer drie specifieke kerntaken: *kwesties prioriteren*, *campagnes starten* en *statistiek bijhouden*. Het doel van dit model is de gerichtheid van de transitiekamer op feitelijke en meetbare transitiebijdragen, en voorkomen dat er een vrijblijvend praatcircuit ontstaat. Er is daarom geen eerste taak die oproept om een missie of visie te formuleren en het daarover eens te worden. Al in de eerste vergadering van de transitiekamer kan er praktisch gewerkt worden aan concrete campagnes.

Toch worden misie, visie, strategie en stakeholders niet echt overgeslagen. Ze liggen besloten in het concept van de transitiekamer. Alle belanghebbenden zijn in de transitiekamer via vijf taakvakken vertegenwoordigd. De visie (toekomstbeeld) is een duurzame samenleving zoals de VN dat verwoordt in 17 SDG's. De gezamenlijke missie (opdracht) is versnelling van de duurzaamheidstransitie die daarvoor nodig is. De strategie (productbeleid en relatiebeleid) is een stroom van transitiecampagnes, aansluitend op wat in deelgebieden en omvattende gebieden gebeurt. Dit vraagt allemaal wel nadere uitleg en inkleuring, maar dat hoeft niet op voorhand en kan ook gaandeweg ingevuld worden, aan de hand van de ervaring die wordt opgedaan. Zie ook 93.

De drie kerntaken komen verderop in deze checklist in detail aan de orde en worden hier niet uitgewerkt.

Meer achtergronden:

- 'Taakdemocratie voor duurzaamheidstransitie', essay, 50p

- 'Wijkraadmodel', powerpoint met tekst, 15p

Initiatief

1. **Er is een eerste initiatiefnemer uit het gebied.** Het gebied kan in theorie van elk schaalniveau zijn, van een huishouden tot de hele wereld. In deze checklist gaat de aandacht vooral naar het lokale niveau, waar experimenten relatief eenvoudig zijn. Het gaat dus vooral om buurten, wijken, dorpen, gemeenten en mogelijk provincies. In dat gebied is een initiatiefnemer nodig die bekend is met het concept van de transitiekamer. Materiaal voor inlezen: deze checklist en bijvoorbeeld het essay "[Taakdemocratie voor duurzaamheidstransitie](#)".
2. **Er is een verhaal.** Een van de eerste taken van de initiatiefnemer is het bijeenbrengen van een een initiatiefgroep. Bij gesprekken met kandidaten is het belangrijk een verhaal te kunnen vertellen. Materiaal ter ondersteuning: [powerpointpresentatie met toelichtende tekst](#).
3. **Er is een initiatiefgroep.** Een proef met een transitiekamer is in principe een initiatief vanuit het gebied zelf. Er is een initiatiefgroep met prominenten of opinieleiders die zich sterk willen maken en die anderen willen oproepen om aan de proef mee te doen. De initiatiefgroep is bij voorkeur samengesteld uit de vijf taakvakken, bijvoorbeeld bestuurders of beleidsadviseurs van een bewonersnetwerk, een bedrijvennetwerk, een voorzieningenkoepel, een kennisnetwerk en de overheid.
4. **Er is een procesbegeleider.** Bijvoorbeeld een lid van de initiatiefgroep, een lokaal bekende organisatieadviseur, een overheidsmedewerker, of bijvoorbeeld iemand uit de PTRN, een regionale duurzaamheidsvereniging zoals Noorden Duurzaam, of een lokaal netwerk van transitieprofessionals.
5. **Er is een projectplan.** De proef met de transitiekamer kost tijd (enkele maanden), energie, geld en vraagt regie. De bijeenkomst zelf kan in een dagdeel klaar zijn, maar kan ook over weken verdeeld worden. Verder moet de proef geëvalueerd worden en moet er een advies worden opgesteld voor een vervolg. Er is een plan van enkele pagina's nodig waarin dit op hoofdlijnen word geschetst. Materiaal: [model projectplan](#).
6. **Er is een begroting.** Er kunnen middelen nodig zijn voor communicatie, vergaderen, reizen, materialen en begeleiding. De uitgavenbegroting zou op nul euro kunnen uitkomen, bijvoorbeeld als alles wordt aangeboden en niemand declareert. Het benodigde budget voor een proef met een gebieddstafel op wijkniveau kan echter bijvoorbeeld ook 5.000 euro zijn. Een conceptbegroting is opgenomen in het model projectplan.
7. **Er is geld.** Met het projectplan is een beroep gedaan op een overheid of een andere subsidiebron, en is budget verkregen. Anonieme giften zijn welkom maar sponsoring met zichtbaarheid als tegenprestatie is geen goed idee. Stel je voor hoe we zouden reageren op sponsorlogo's in de Tweede Kamer.
8. **Er zijn uitvoerders.** Dit betreft behalve de initiatiefgroep en de procesbegeleider in eerste instantie alleen de mensen die nodig zijn om de voorbereidingsfase te laten slagen. Bijvoorbeeld vrijwilligers of studenten die vooronderzoek doen.

9. **Er is overeenstemming over starten van het project.** De initiatieffase van de proef met de transitiekamer is klaar als er een beknopt projectplan ligt waarover iedereen het eens is, als de benodigde middelen daarvoor beschikbaar zijn, en er mensen in de startblokken staan voor de uitvoering. Dan kan het licht op groen.
10. **Het initiatief is openbaar gemaakt.** Materiaal: **model persbericht projectaankondiging.**

Voorbereiding

Projectplan

11. **Het projectplan is naar behoefte verder gedetailleerd.** Dit betreft de voorbereidingsfase, de uitvoering van de transitiekamersessie en de evaluatiefase. Wordt de transitiekamerbijeenkomst gesplitst in meerdere sessies dan kunnen de tussenliggende periodes benut worden voor kennisdeling, taakvakoverleg, ruggespraak, achterbancommunicatie of voor aanvullende werkvormen zoals een socratisch gesprek, design thinking of co-creatie. Zijn er onaangename spanningen dan kunnen de tussenpozen nuttig zijn als afkoelperiode of als gelegenheid voor conflictbemiddeling. De tijd tussen de transitiekamersessies mag niet te lang zijn, maar dus ook niet te kort. Uitsplitsing kan een zorgvuldiger proces opleveren maar is ook meer werk en kan ook bewaard worden voor het vervolg na de proef.

Voorzitter en griffier

12. **Er is een onafhankelijke voorzitter gevonden.** Bij een complexe, nieuwe vergadersetting als een transitiekamer is een kundige, verbindende, neutrale en vertrouwenwekkende voorzitter noodzakelijk. Hij of zij geeft bijvoorbeeld aan neutraal en 'zakelijk' te zullen optreden maar laat door open houding en woordkeuze ook merken de menselijke maat en emoties belangrijk te vinden. In een transitiekamer telt dit zwaarder dan in een partijenparlement omdat er samenwerking en taakverdeling moet kunnen ontstaan en dus vertrouwen nodig is, onderling en in het systeem. Bijvoorbeeld het vertrouwen dat alle deelnemers bereid zijn om kosten naar draagkracht te delen en zich in te spannen voor compensatie voor benadeelde deelnemers. De voorzitter is dus geen scheidsrechter die strijdende partijen van overtredingen moet afhouden, maar roept op tot samenwerking en solidariteit en houdt de deelnemers bij deze les. De rol van voorzitter kan wellicht worden ingevuld door iemand die al bij de organisatie betrokken is, maar anders moet er tijdig iemand gevonden worden. Professionaliteit is in het algemeen niet gratis dus hou in de begroting rekening met compensatie voor inlezen, vooroverleg, transitiekamersessie(s) en nabespreking.
13. **Er is een griffier gevonden.** Een parlement heeft geen secretaris maar een griffier. Haar of zijn eerste verantwoordelijkheid is deugdelijke en openbare archivering en verslaglegging, zodat de transitiekamer een zichtbare en controleerbare representant van het gebied kan zijn. Daarnaast is de griffier verantwoordelijk voor verspreiding van agenda's en stukken, faciliteiten en administratie. De griffier is verder lid van het presidium, het dagelijks bestuur van de transitiekamer. Ook rol van griffier kan wellicht worden ingevuld door iemand die al betrokken is, maar anders moet er tijdig iemand gevonden worden. Ook dit kan geld kosten. Mogelijk kan een beroep worden gedaan op de gemeente om een medewerker voor een aantal uren voor dit werk vrij te maken.

Transitieatlas

14. **De Transitieatlas is bij de initiatiefgroep bekend.** De Transitieatlas is een online collectie van symbolische kaarten die een toekomstbeeld schetsen van openbaar bestuur en transitie. Elke gebied heeft een eigen kaart. De kaarten tonen de kleinschalige transitie (mensen, organisaties en initiatieven) en de grootschalige transitie (politiek en transitiecampagnes). De transitiekamer, de vijf taakvakken en de deelnemers daarin zijn in het kwadrant van de politiek geplaatst, hetgeen hun aanspraak op een parlementaire rol uitdrukt. De Transitieatlas is bedoeld als inspiratiebron voor initiatiefnemers, als kijkglas voor bestuurders, als gereedschap voor transitieprofessionals, als gegevensbron voor onderzoekers en als leerstof voor studenten. Materiaal: www.noordenduurzaam.nl/transitieatlas.
15. **Het gebied heeft een eigen kaart in de Transitieatlas.** De transitieatlas bevat kaarten van alle bestuurlijke gebieden in Nederland, van nationaal niveau tot alle wijken en buurten, circa 15.000 in totaal. Bij een transitiekamer voor een combinatie van buurten, wijken gemeenten of regio's kan Noorden Duurzaam als technisch beheerder van de Transitieatlas dat combinatiegebied in de atlas aanbrengen. Voorbeelden zijn de Veenkoloniën, de Metropoolregio Amsterdam en de Waddenzee.
16. **Er is voor het gebied een atlasredacteur aangewezen.** Bijvoorbeeld een lid van de initiatiefgroep, een overheidsmedewerker of een vrijwilliger. De atlasredacteur kan zelf redactionele vermeldingen maken en kan ingediende vermeldingsvoorstellen vrijgeven. Redactierechten worden uitgegeven door eigenaar van de betreffende kaart. Dit is de overheid van het gebied, of als deze geen kaarteigendom heeft aangevraagd, de vereniging Noorden Duurzaam (technisch beheer van de Tafelatalas). Wie eigenaar is staat onderaan de betreffende kaart.

Inventarisatie (desk research)

17. **Er is een inventarisatie van vertegenwoordigende netwerken** in het gebied, ingedeeld naar de vijf taakvakken. Meer specifiek gaat het nu om *bewonersorganisaties*, *bedrijvenbranches*, *kennisnetwerken*, *voorzieningskoepels* en *overheden*. Bij overheden gaat het om bestuursorganen en uitvoeringsorganen die een transitiebijdrage kunnen leveren zoals diensten. Vertegenwoordigende netwerken zijn open, democratisch, onafhankelijk, representatief (groot bereik) en bij voorkeur uniek. Ze hebben leden en zijn informeel of het zijn verenigingen. Stichtingen kennen geen leden met stemrecht en vallen daarom buiten dit deel van de inventarisatie. Ze kunnen juist wel vermeld worden bij initiatiefnemers, zie 22.
18. **Er is een voorlopige onderverdeling gemaakt binnen de taakvakken.** De bedoeling hiervan is te ontdekken hoe een evenredige representatie van het taakvak eruit zou kunnen zien en om te voorkomen dat groepen over het hoofd worden gezien. Onderstaand diagram geeft voorbeelden. De indeling is voorlopig: de deelnemers in een vak kunnen in onderling overleg een andere indeling voorstellen, maar dat kan pas zodra het taakvak zich vormt.

Experiment: wijkraad met vijf taakvakken

Representatief en coöperatief

- Vijf onderling afhankelijke taakvakken
- Doel: taakverdeling voor een duurzame wijk
- Elk taakvak 20% stemrecht

BEWONERSPLATFORMS

- Huurders
- Senioren
- VVE's
- Jongeren
- Gezinnen
- Alleenstaanden
- Werkzoekenden

VOORZIENINGENKOEPELS

- Onderwijs
- Zorg
- MFC's
- Sport
- Cultuur
- Levensbeschouwing
- Burgerinitiatieven

OVERHEDEN

- Wijkwethouder
- Hulpdiensten
- Milieudienst
- Wijkpost

BEDRIJVENBRANCHES

- Grootbedrijf
- Winkeliers
- Bedrijventerrein
- ZZP-ers

Actiegericht en professioneel

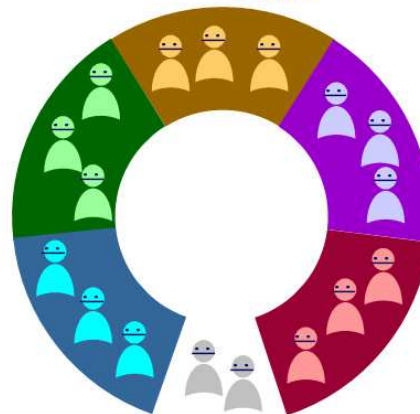
1. Kwesties agenderen
2. Campagnes starten
3. Cijfers publiceren

KENNISNETWERKEN

- Werkgroep Groen
- Werkgroep Verkeer
- Werkgroep Energietransitie
- Voedselraad
- Werkgroep Armoedebestrijding
- Historische vereniging

Parlementair en transparant

- Onafhankelijke voorzitter
- Griffier, openbaar archief
- Publieke tribune, vrije pers
- Presidium, statuut, reglement

19. **De inventarisatie benoemt ook groepen zonder netwerk.** In een wijk kunnen ouderen bijvoorbeeld een belangrijke groep zijn, maar ouderen hebben niet altijd een vertegenwoordigend orgaan. In het algemeen is het ontwikkelen van een transitiekamer een kans om de zelforganisatie van alle groepen gelijk te trekken. De transitiekamer kan zwakke zelforganisatie van sommige groepen als kwestie aanmerken en kan een campagne starten waarin ze mogelijk met wat stimulans tot netwerkvorming komen en een spreekbuis oprichten.
20. **Er is een inventarisatie van lopende gebiedsbrede transitiecampagnes in het gebied.** Hiermee kan de atlasredacteur de gebiedskaart vullen. Campagnes voor duurzaamheidstransitie zijn gebiedsbrede acties waar de overheid een rol in heeft, voor bijvoorbeeld onderzoek, bewustwording, duurzame innovatie, marktaandeel, circulaire economie, inclusieve samenleving, regelgeving onderwijs etc. Neem people-planet-profit of de 17 SDG's als maat voor de thematische breedte.
21. **De netwerken en de transitiecampagnes zijn zichtbaar op de gebiedskaart in de Transitieatlas.** De atlasredacteur kan netwerken en campagnes invoeren. Een vermelding als representatief netwerk en als lid van een taakvak is voorlopig en wordt pas definitief als de transitiekamer een statuut heeft dat het lidmaatschap en de besluitvorming daarover regelt, en vervolgens het lidmaatschap van een netwerk heeft bevestigd.

22. **Er is een inventarisatie van prominente duurzame initiatiefnemers en hun initiatieven in het gebied.**
Dit betreft coöperatieven, grote en mkb-bedrijven, zzp-ers, non-profit organisaties en particulieren. In eerste instantie is het van belang vooral opinieleiders en initiatieven te vermelden die het hele gebied als werkterrein hebben, en dus niet een deelgebied of een omvattend gebied. Voor deze groep is de transitiekamer van groter belang.
23. **De initiatiefnemers en hun initiatieven zijn zichtbaar op de gebiedskaart in de Transitieatlas.**
Initiatiefnemers kunnen zichzelf en hun initiatieven zelf op de kaart zetten. De atlasredacteur geeft deze *zelfmeldingen* vrij zodat ze voor iedereen zichtbaar worden. Daarnaast kan de atlasredacteur ook zelf initiatiefnemers en initiatieven vermelden. Deze *redactionele vermeldingen* zijn als zodanig herkenbaar. Een lege kaart zal in het algemeen eerst vooral door de atlasredacteur gevuld worden en gaandeweg meer zelfmeldingen krijgen.
24. **Er is een begin van een indicatorenbundel.** Een transitiekamer houdt aan de hand van indicatoren de vordering van de duurzaamheidstransitie in het eigen gebied bij. De indicatoren worden bij voorkeur bijgehouden door de deelnemende kennisnetwerken en gebundeld als 'dashboard' aan de transitiekamer voorgelegd. De bundel bevat zowel people-, planet- als profitindicatoren. Transitiekamers kunnen hierbij desgewenst gebruik maken van de indicatoren-app in de Transitieatlas.

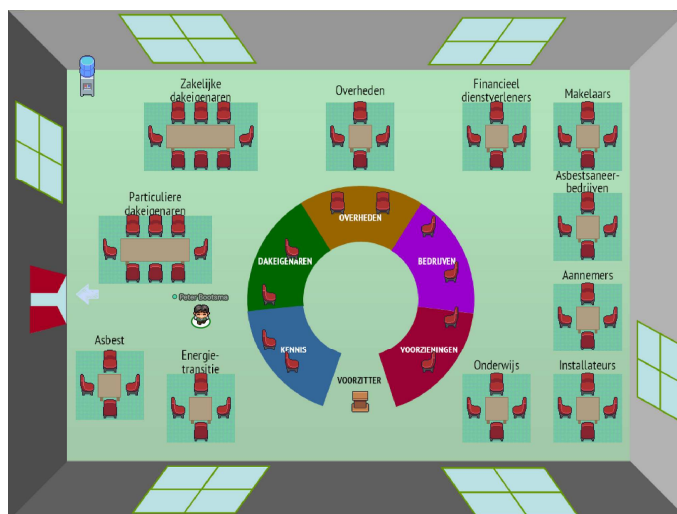
Locatie en hulpmiddelen

25. **Er is een locatie voor transitiekamervergadering.** Een voor de hand liggende locatie in een provincie of gemeente is de raadszaal, omdat daarmee het parlementaire karakter van de transitiekamer onderstreept wordt. In een dorp of wijk ligt het voor de hand om gebruik te maken van het dorps huis of het wijkcentrum. Gaat het om een eerste verkenning waar de betrokkenen geen lading aan willen geven, ga dan 'de hei op'. Overal zijn vergadercentra met een omgeving of inrichting die creativiteit stimuleert.
26. **De opstelling in de vergaderruimte is doelmatig.** Tijdens een transitiekamersessie moet plenair overleg afgewisseld kunnen worden met taakvakoverleg, posterdiscussie (langs posters lopen voor uitleg van de opstellers), brainstorm en wandelgangenoverleg. Voor plenair overleg is een ronde tafel prettig omdat iedereen

elkaar dan goed kan zien en omdat de ronde vorm benadrukt dat de deelnemers elkaars gelijken zijn. Zijn er veel deelnemers dan kan een tweede ring praktisch zijn, ook voor ruggespraak en taakvakoverleg. Een caféopstelling (verspreide tafels met stoelen eromheen) zou kunnen als er zes tafels (voor de vijf taakvakken voor de voorzitter en griffier) in een kring kunnen staan. Praktisch voor taakvakoverleg, maar iets minder ideaal voor plenair. Veel vergaderruimten hebben een U-opstelling of een rechthoek en dan is er weinig keuze. Vermijd een theateropstelling (in rijen tegenover de voorzitter).

27. **Er zijn extra overlegruimtes beschikbaar voor taakvakoverleg.** Optioneel. Dit is met name praktisch als de plenaire ruimte relatief klein is en als de deelnemers van een taakvak daar niet gemakkelijk om een tafel kunnen zitten.
28. **Er is een groot scherm met laptopaansluiting.** Dit is praktisch om de agenda te laten zien en is nuttig bij het sorteren van kwesties in een *outliner* (zoals de outlinemodus in Word) en bij brainstormen over campagnes. Met een outliner kunnen details eenvoudig getoond en verborgen worden, en verplaatst en gesorteerd worden. Alternatief is een whiteboard of flipover (check of er geschikte stiften zijn en tape om vellen aan de muur te hangen).
29. **Er is een lange wand voor posters.** Handig voor presenteren en prioriteren van kwesties. Mensen kunnen bijvoorbeeld vooraf of in een pauze langs de posters lopen en een praten met de opsteller. Een belangrijk voordeel is dat alle kwesties voortdurend in het zicht blijven. Prioriteren kan door in een tweede ronde de deelnemers te voorzien van een gelijk aantal stippen, met verzoek deze te verdelen over hun favoriete kwesties. Een alternatief is schermpresentatie en online stemmen. Zie ook 80.
30. **Er is koffie en thee geregeld, en catering bij napraten.** Informeel napraten is belangrijk en catering helpt daarbij. Een bij PTRN populaire vorm voor napraten is de 'toogdialoog', bijvoorbeeld in het dichtstbijzijnde café. Informatie en tips: Leo Crombach.
31. **Online versie.** Op daartoe geschikte online platforms voor videovergaderen zoals gather.town kan een vergaderruimte worden ingericht met een ronde tafel:

Informer en bevr en van deelnemers

32. **De gevonden representatieve netwerken zijn geïnformeerd en een voldoende aantal heeft deelname toegezegd.** De netwerken in de vijf taakvakken kunnen nu persoonlijk bilateraal benaderd worden. Belangrijk is om te peilen hoe zij de urgentie en het tempo van de duurzaamheidstransitie inschatten, en ook de gevolgen als er geen versnelling komt. Gebruik eventueel de presentatie (zie 2) om het idee van de transitiekamer uit te leggen. Vraag of ze aan de proef willen deelnemen. In dat geval zijn er vooraf nog drie vragen: welke kwesties zouden ze op de agenda willen zien, welke gebiedsbrede aanpak van die kwesties zouden ze zich kunnen voorstellen en welke onderbouwende cijfers hebben ze bij de hand. Alternatieven voor persoonlijke voorgesprekken zijn een schriftelijke uitnodiging en een informele informatiebijeenkomst (agendagesprek), maar er gaat niets boven direct en persoonlijk contact. Materiaal: **model Uitnodiging agendagesprek transitiekamer**.
33. **De netwerken zijn individueel of als groep bevr eerd over kwesties die op de agenda van de transitiekamer zouden moeten.** Een duurzaamheidskwestie (of kortweg kwestie) kan gedefinieerd worden als een situatie die uit oogpunt van duurzame ontwikkeling ongewenst is. Gerekend naar de Brundlandt-definitie betekent dit dat het een *probleem, risico of gemiste kans* is die ons verhindert om in onze behoefte te voorzien of die komende generaties belemmert in hun recht op hetzelfde. De Brundlandt-definitie stelt dat duurzame ontwikkeling een balans vereist tussen sociale, ecologische, en economische ontwikkeling (people, planet, profit). Een duurzaamheidskwestie kan dus ook een *onbalans* tussen deze ontwikkelingen zijn. Bij inventariseren van kwesties voor een transitiekamer geldt een aanvullend criterium, namelijk dat het moet gaan om een kwestie die door de taakvakken in samenwerking aangepakt kan worden, er moet een zinvolle actie mogelijk zijn. In een gemeente, dorp of wijk is zwerfval bijvoorbeeld kandidaat, maar de teloorgang van koraalriffen en regenwouden niet, dat is voor andere transitiekamers. Een alternatief voor verzamelen voorafgaand aan een transitiekamer is verzamelen tijdens een transitiekamer. Zie hiervoor 71 en verder.
34. **De netwerken zijn bevr eerd over criteria die zij stellen om te beoordelen of de proef met de transitiekamer succesvol is.** De criteria kunnen betrekking hebben op bijvoorbeeld transitie-effect, vereiste inspanning en kosten, mandaat als parlementair orgaan, draagvlak per taakvak, rol van de overheid, faciliteiten, gespreksleiding, compensatie voor deelnemers.
35. **De gevonden en aangemelde kwesties zijn in een presenteerbare vorm beschikbaar voor de transitiekamer.** Afhankelijk van de wijze van behandelen kan gekozen worden voor een opsomming in een outliner, een handout, een serie posters aan de wand, of invoer van kwesties in een cluster- en stelsysteem. Materiaal: **Kwestiecanvas, stelsysteem Noorden Duurzaam**.
36. **Er is een agenda.** De agenda bestaat uit een deel Kerntaken en een deel Huishoudelijk. Bij kerntaken gaat het over kwesties, campagnes en cijfers. In een proef met een transitiekamer kan het nog eenvoudiger in twee hoofdpunten: kiezen van een kwestie en brainstormen over een campagne. Zie verderop voor een uitwerking.

Uitnodiging

37. **Er is een uitnodiging opgesteld voor de deelnemers.** Materiaal: **model Uitnodiging transitiekamer.**
38. **Er is een inleesdossier voor deelnemers.** Het vooronderzoek levert een indicatie op van *kwesties*. Deze kunnen vooraf door de deelnemers doorgenomen worden. Ook over de *achtergrond* en *spelregels* van de werkvorm kunnen deelnemers vooraf geïnformeerd worden, dat scheelt tijd bij de uitvoering. Als echter verwacht wordt dat een deel van de deelnemers de toegezonden informatie niet zal lezen kan de informatie vooraf ook beperkt blijven tot een agenda. Neem dan bij aanvang voldoende tijd voor lezen, uitleg en vragen. Materiaal: **Essay functionele democratie**
39. **Er is een deelnemerslijst.** Een deelnemerslijst zou behalve naam, functie en organisatie ook contactgegevens en links naar LinkedIn-pagina's kunnen bevatten.
40. **De uitnodiging is met bijlagen verzonden naar de deelnemers.** De verzending is door of namens de initiatiefgroep. Overweeg of nabellen nuttig is.

Schermpresentatie

41. **Er is een powerpoint ter ondersteuning van de vergadering van de transitiekamer.** De powerpoint bevat de agenda (die bijvoorbeeld meermaals terugkomt met een highlight op het huidige agendapunt) en de te presenteren informatie bij de agendapunten. Alternatieven zijn werken met een outliner en daarbij naar behoefte schakelen naar andere apps, een handout, posters of flipover. Materiaal: **voorbeeld powerpoint transitiekamervergadering.**
42. **De powerpoint benoemt de principes van een transitiekamer.** Waarom: toenemende onleefbaarheid van de wereld en transitienoodzaak op alle niveaus van individueel tot mondiaal. Doel: verantwoordelijkheid nemen voor versnelling van duurzaamheidstransitie. Principes: 1. Taakverdeling tussen vijf geledingen in plaats van competitie tussen ideologische partijen. 2. Openbaar parlementair debat in plaats van achterkamers. Drie kerntaken: kwesties, campagnes, cijfers.
43. **De powerpoint bevat een oefencase.** Optioneel. Beknpte casebeschrijving voor als de oefensituatie een rollenspel is. Materiaal: **de case van de diepzeepolder.**
44. **De powerpoint benoemt debatregels.** Bijvoorbeeld debatrondes, interrupties, spreektijd, microfoongebruik, stemprocedure, schorsingen. In de try out is ook spreken via de voorzitter geprobeerd, zoals gebruikelijk in een parlement, maar dat waren de meeste deelnemers niet gewend en beviel niet zo goed. Wil de transitiekamer echter een efficiënte besluitenfabriek zijn dan is enige vergaderdiscipline vereist. Materiaal: **spelregels.**

Stemsysteem

Als er meerdere kwesties zijn die om aandacht vragen moet er één gekozen worden om uit te werken in de campagnebrainstorm. De andere kwesties kunnen een volgende keer opnieuw aan bod komen. Hieronder enkele varianten van besluitvorming.

45. **We stemmen niet.** De keuze is vooraf al gemaakt, of de tafel doet een rollenspel met een casus.
46. **We doen open consensusvorming.** Open gesprek over welke kwestie te kiezen. Kan een laptopbeeld getoond worden dan is werken met een outliner aan te bevelen, waarin de volgorde van een lijstje door slepen veranderd kan worden en waarbij onderliggende informatie eenvoudig getoond en verborgen kan worden.
47. **We stemmen via smartphones.** Vooraf uitgewerkte kwesties kunnen via een app zoals Voxvote⁵ in stemming worden gebracht.
48. **We gebruiken het stelsysteem van Noorden Duurzaam** (experimenteel). Dit is praktisch als vooraf geen lijst van kwesties bestaat en ook hierover gebrainstormd wordt. Het ND-systeem kent dan een brainstormfase, een clusterfase en een stemfase. Stemmen gaat in twee rondes waarbij na de eerste ronde de uitslag voor de deelnemers zichtbaar wordt en ze hun voorkeur kunnen bijstellen (Delphi-methode). Deelnemers gebruiken hun laptop voor invoer. Het systeem mailt instructies en stelt gedurende bloktijden de invoer open. Zie **stelsysteem** voor info en ook verderop bij 80.

Externe communicatie

49. **Er is iemand die foto's of een video maakt.** Bijvoorbeeld voor het verslag, een artikel, een powerpoint over het project of voor de website.
50. **Er komt een openbaar archief.** Bij een try out is dit nog niet aan de orde, maar als een transitiekamer een permanent democratisch orgaan wordt is een openbaar archief belangrijk. Daarin hoort ook het begin terugvindbaar te zijn, waarmee dus nu al rekening gehouden kan worden. Verder is openbaarheid bij aanvang een relatief eenvoudige keuze. Verderop in het proces en met terugwerkende kracht is die keuze ingewikkelder.

Voorbereiden van de evaluatie

51. **Er is een evaluatiechecklist.** Deze kan worden samengesteld uit de criteria die de deelnemers hebben aangegeven, zie 34. De evaluatiechecklist vraagt naar verbeter suggesties en naar een conclusie: de proef voortzetten of afbreken?

⁵ <https://download.cnet.com/s/live-voting-app/>

52. **Er is een observatiechecklist.** Deze kan uit de evaluatiechecklist worden afgeleid. De observatiechecklist bevat een korte instructie voor de observatoren. Materiaal: **observatiechecklist**.
53. **Er zijn observatoren.** Je zou belangstellenden die zelf geen deelnemer zijn kunnen vragen of ze willen observeren. Ook overheidsmedewerkers, politieke partijen, onderzoekers en studenten kunnen belangstelling hebben.

Diversen

54. **Er zijn naambordjes voor de deelnemers.** Een transitiekamer en de vijf taakvakken daarin zijn voor de deelnemers een nieuw concept. Een detail dat het rolbewustzijn kan versterken zijn naambordjes die van twee kanten leesbaar zijn en behalve naam en organisatie ook vermelden in welk taakvak de deelnemer zich bevindt. Er is een **excel-worksheet** beschikbaar voor printen van naambordjes. Hou ook leeg papier en stift bij de hand.

55. **Er zijn tafelbakens voor de taakvakken.** Optioneel. Tafelbakens zorgen in een grotere ruimte dat tafels voor iedereen goed herkenbaar zijn. Foto: rollenspel met eerst een partijenparlement en daarna een transitiekamer.

56. **Er is een draaiboek.** Voor de voorzitter, griffier en eventuele procesbegeleider kan het praktisch zijn om de agenda (volgende hoofdstuk) verder te detailleren tot een draaiboek met tijden per onderdeel. Materiaal: **model draaiboek transitiekamer**.

Draaiboek

1. Opening

57. **Er is een inloop.** Iedereen kan een half uur tevoren arriveren.
58. **Iedereen wordt welkom geheten.** Deelnemers, gasten, media, initiatiefgroep, gastheer/vrouw, begeleider, dagvoorzitter. Dank aan allen die dit belangrijke experiment mede mogelijk maken.
59. **Deelnemers en gasten stellen zich voor.** Deelnemers: naam, organisatie, welke achterban vertegenwoordig je? Belangrijk: een ice-breakervraag buiten de agenda. Gasten/publieke tribune/media: naam en organisatie.
60. **Het doel van de bijeenkomst wordt benoemd.** Het doel is het verkennen van een nieuwe democratische werkvorm voor versnellen van duurzaamheidstransitie, in een rollenspel of echt, en met een fictieve case of met een reëel vraagstuk.
61. **Programma wordt uitgelegd en de eindtijd wordt genoemd.** Is er gelegenheid voor napraten?
62. **Praktische zaken.** Telefoons, toestemming foto's, materialen, verslag, koffie/thee, etc.
63. **Het conceptverslag van de vorige vergadering wordt vastgesteld.** De proef met een transitiekamer kan naar wens over meerdere vergadermomenten verdeeld worden. In dat geval komt een conceptverslag aan de orde.
64. **Mededelingen en in- en uitgaande correspondentie.** Optioneel vanaf een tweede sessie.

2. Uitleg over de werkvorm

65. **De urgentie van duurzame ontwikkeling komt aan de orde.** Enkele voorbeelden, wellicht een paar foto's en cijfers, of een paar quotes. Als de urgentie algemeen bekend is kan dit binnen 1 minuut.
66. **Het onvermogen van de politiek tot transitieversnelling komt aan de orde.** Transitie vraagt offers en offers vragen kost stemmen. Daardoor zijn impopulaire maatregelen vaak te laat en te zwak. Een andere factor is de onbalans tussen industriële lobby en de representatie van maatschappelijke belangen. Zelfs populaire maatregelen kunnen daardoor uitblijven. Beide factoren zijn systeem-eigenschappen: politici kunnen hier weinig aan veranderen.
67. **Het principe van functionele democratie komt aan de orde.** Het doel is taakverdeling bij maatschappijbreed aanpakken van alles overstijgende kwesties. Functionele democratie kent geborgde zetels voor maatschappelijke geledingen die daar effectief aan kunnen bijdragen, en kent democratische verkiezingen binnen die geledingen. Op het topniveau dus geen competitie en verdringing maar onderlinge afhankelijkheid en samenwerking. Voorbeeld: waterschapsbestuur.

68. **De uit te proberen werkvorm wordt kort uitgelegd.** Vijf taakvakken met elk 20% stemrecht. Drie kerntaken. Parlementaire organisatie.
69. **Wat wordt van jullie als deelnemers verwacht?** Je bent hier in een parlement waarin je je eigen achterban vertegenwoordigt. Je wordt dus geacht een belang te verdedigen. Aan de andere kant vertegenwoordigen jullie samen het hele gebied. Als collectief worden jullie geacht integer verantwoordelijkheid te nemen voor duurzame ontwikkeling van het gebied en van de omliggende wereld, want duurzame ontwikkeling houdt niet op bij de gebiedsgrens. Verder is een transitiekamer net als de gemeenteraad of de Tweede Kamer *geen* ontwikkelgesprek waar je komt om je verhaal te doen, contact te leggen en iets te leren. Het heeft meer van een *situation room* waar je alleen in komt als ze je nodig hebben om de situatie het hoofd te bieden, en waar discipline en samenwerking belangrijker zijn dan je eigen ambities of belangen. De balans tussen halen en brengen ligt eenvoudig: kom je niks brengen dan heeft straks iedereen schade. Dat geldt voor iedereen: bewoners, bedrijven, voorzieningen, kennisnetwerken en overheden. Ondertussen is de balans voor de meeste mensen zeer positief want een rol hebben in crisismanagement is een kans, een uitdaging en een leerschool.
70. **Er is gelegenheid tot vragen stellen.** Zie ook de bijlage Vragen en antwoorden. Komt er een vraag die in deze FAQ niet beantwoord wordt? Plaats de vraag dan in de samenwerkingsruimte van PTRN en/of geef deze door aan Noorden Duurzaam (linkjes staan in het voorwoord). Graag met je eigen antwoord of reacties van anderen erbij. Weet je zelf geen goed antwoord dan is voor je publiek de toezegging dat je hun vraag doorspeelt naar de gebruikerscommunity ook van waarde. De vraag draagt immers bij aan de ontwikkeling van werkvormen voor de duurzaamheidstransitie, ze krijgen aandacht van de hele gebruikersgemeenschap, en de volgende keer antwoord.

4. Kwesties

71. **Het doel van dit agendapunt wordt uitgelegd.** Bijvoorbeeld: duurzaamheidstransitie vraagt aanpak van alle kwesties op alle niveaus van individueel tot mondiaal. Willen we daar met gezamenlijke actie in ons gebied aan bijdragen dan vraagt dat om keuze. We pakken hier alleen een kwestie aan als dat hier effect kan hebben of als dat een steun is voor aanpak in deelgebieden of in het omvattende gebied. In een Nederlands dorp bijvoorbeeld is zwerfvuil zo'n kwestie, plastic soep en e-waste misschien maar ruimtepuin niet. We gaan nu dus uitzoeken welke kwesties hier actueel en aanpakbaar zijn. Uit dat lijstje kiezen we er vervolgens één waarvoor we een gebiedsbrede campagne gaan bedenken. Aan het kiezen van een kwestie besteden we vandaag maximaal ... minuten. Niet meer want de hoofdmoot is het bedenken van een campagne. Komt jouw kwestie vandaag niet aan bod dan is er elke volgende vergadering van de transitiekamer een nieuwe kans.
72. **De werkvolgorde wordt uitgelegd.** Er zijn meerdere werkvolgordes. Bijvoorbeeld dat tevoren door bureauonderzoek of door bevragen van deelnemers een groslijst van kwesties tot stand is gekomen. Die lijst kan dan gepresenteerd worden, gevolgd door de vraag of er nog aanvullingen zijn. Ga in dit geval verder bij 75. Een andere vorm is dat in het vooronderzoek per kwestie een poster wordt

gemaakt. In dat geval is een pauze voor langslopen van de posterwand nuttig. Is er geen vooronderzoek geweest dan kan aan de taakvakken gevraagd worden om parallel te inventariseren en plenair de uitkomst te presenteren (al dan niet met posters) waaruit dan een groslijst ontstaat.

73. **De wijze van formuleren van kwesties wordt uitgelegd.** Noem alleen het probleem, nog niet de oplossing. Een kort geformuleerde kwestie benoemt in één zin een probleem, een risico, een onrecht of een gemiste kans. Daarna in een tweede zin de gevolgen als het probleem niet wordt aangepakt. Voorbeeld: 'Er ligt hier overal zwerfvuil. Dat geeft een verloederde indruk, trekt ongedierte aan en draagt bij aan plastic soep.' Tenslotte, indien beschikbaar, cijfers of een grafiekje, en ook graag een foto. Weersta de neiging om een werkrichting aan te geven zoals bij dit voorbeeld opvoeden, opruimen, statiegeld of regels handhaven. De aanpak wordt verderop in de campagnebrainstorm bedacht, loop daar niet op vooruit.
74. **De taakvakken krijgen tijd om kwesties te inventariseren.** Een praktisch hulpmiddel hierbij is een kwestiecanvas op basis van de uitleg bij 73. De deelnemers zouden eerst individueel voorstellen kunnen formuleren waarna deze in het taakvak besproken en geordend worden. Plenair inventariseren waarbij een deelnemer het schrijfwerk doet kan ook. Is er meer tijd dan kan ook per kwestie een poster worden gemaakt. Materiaal: **kwestiecanvas**.

Kwestiecanvas

1. Ons gebied		
2. Kwestie , een probleem, risico, gemiste kans voor duurzame ontwikkeling		
3. Prognose , kwalitatief langetermijneffect op maatschappelijk kapitaal, verwacht bij niets doen		gewenst bij aanpakken
Ecologisch , bijv. meer/minder afval in het milieu, biodiversiteit, bodemkwaliteit, klimaatverandering, luchtkwaliteit, waterkwaliteit		Campagneacties
Sociaal , bijv. meer/minder democratie, gemeenschapszin, gezondheid, migratie, persoonlijke ontwikkeling, rechtvaardigheid, welzijn, solidariteit, veiligheid, zelfrespect, zingeving		
Economisch , bijv. meer/minder armoede, consumentenvertrouwen, inkomensverschillen, investeringsklimaat, ROI, staatsschuld, verdienmodel, vestigingsklimaat, werkgelegenheid		
4. Urgentie , hoe snel aanpakken?		

Vereniging Noorden Duurzaam - www.noordenduurzaam.nl - Campagneacties (2024) - Dit voorbeeld is onder meer gebaseerd op de campagneacties van de Vereniging Noorden Duurzaam

Ingevuld door: dd

75. **De taakvakken presenteren kwesties.** Noemen de woordvoerder van de taakvakken hun kwesties op dan is een praktische werkvorm dat ze tegelijk (of vooraf in een pauze) worden ingevoerd in een outliner (zoals in Word) en plenair zichtbaar worden op het scherm. Ook bij presentaties van posters (die in de ruimte zichtbaar blijven) kan dit nuttig zijn. Kwesties verzamelen kan ook volledig online worden gedaan met het ND-stemsysteem. De deelnemers kunnen dan kwesties invoeren en de groslijst opvragen.
76. **Geen conclusies trekken.** De groslijst is nu klaar, maar is nog niet geclusterd en nog niet geprioriteerd.
77. **Er is een schorsing tbv clusteren.** Zijn er meer dan ca. tien kwesties gevonden dan is het wenselijk om deze te groeperen. Dit is typisch een puzzel voor twee mensen die er even goed neutraal naar kijken en met een voorstel komen, bijvoorbeeld de voorzitter, de griffier of de procesbegeleider en een vrijwilliger. Spreek op voorhand af of een kwestie in meerdere clusters of slechts in één cluster opgenomen kan worden. Formuleer per cluster een overkoepelende kwestie, met opnieuw: probleem en gevolg en eventueel cijfers en foto. Zijn er posters dan kunnen die op dat moment opnieuw aan de wand gegroepeerd worden. In een outliner kunnen clusters als hoofdstukken worden aangebracht, met de afzonderlijk kwesties als paragrafen daaronder. Hetzelfde kan in het ND-stemsysteem. Het aantal overblijvende clusters moet overzichtelijk zijn, bijvoorbeeld vijf tot tien.
78. **De clustering wordt gepresenteerd.** De clusteraars lichten de clusters toe. Clusteren van kwesties is vaak politiek gevoelig, want emands kwestie kan meer kans hebben om een campagne te worden als deze als zelfstandig cluster zichtbaar wordt. Of juist als er zoveel mogelijk gelijksoortige kwesties aan worden toegevoegd. Hier past enige flexibiliteit bij de clusteraars: verschuif eventueel een kwestie of voeg nog een cluster toe als daar behoefte aan is. Laat de transitiekamer beslissen, desnoods door stemmen (handopsteken, online of anders). Ook een oproep aan de deelnemers die hun eigen kwestie bovenaan willen zien kan helpen: bekijk het van een afstand, hierna gaan we nog stemmen, volgende keer is er weer een kans want met één campagne is de transitie niet klaar.
79. **Er is enige ruimte voor onderhandeling binnen en tussen taakvakken.** Stel dat binnen een taakvak consensus bestaat over welk cluster of welke kwestie aangepakt moet worden. Men zou dan een stemdiscipline kunnen afspreken. Als andere taakvakken dit ook doen dan wordt coalitievorming interessant, want met drie taakvakken is dan immers de uitslag te bepalen. Over de wenselijkheid hiervan kan verschillend gedacht worden, maar het is een natuurlijk en zelforganiserend proces. Het nadeel ervan is dat een kleine minderheid door stapsgewijs uitbreiden van een coalitie in staat kan zijn het hele proces te domineren. Het belangrijkste tegenwicht hiertegen wordt gevormd door de à priori verdeling van de transitiekamer in vijf onderling afhankelijke taakvakken met gelijk stemrecht, en door binnen die regel individueel stemmen mogelijk te maken. Verder kan de tijd tussen de presentatie van clusters en het stemmen kort worden gehouden.
80. **Er wordt gestemd over prioriteit van clusters.** De vraag is nu welke van de clusters of kwesties als eerste aangepakt moet worden, er moet dus geprioriteerd worden. Dat kan binnen een minuut klaar zijn als er een prangende kwestie en unanimitéit is, maar anders moet er gepolderd of gestemd worden. Polderen in een parlementair orgaan kan lang duren en levert niet altijd wat op, en dus heeft een transitiekamer een stemprocedure. Het stemrecht wordt daarbij gelijkelijk verdeeld over de vijf

taakvakken, die dus elk 20% hebben. Dat betekent dat aan een individuele stem een gewicht hangt dat groter wordt als een taakvak weinig deelnemers telt en kleiner bij een vol taakvak. Dit is complexer dan 'one man one vote' maar daar zijn oplossingen voor. Eén methode is om de deelnemers te vragen een eigen prioriteitsvolgorde aan te brengen in de clusters en hieruit de gemiddelde volgorde te bepalen, rekening houdend met stemgewicht per deelnemer. Het (nog experimentele) ND-stemsysteem is op deze werkwijze ingericht en werkt volgens het Delphi-principe met twee stemrondes. Na de eerste ronde wordt het tussenresultaat in de vorm van een gemiddelde volgorde van clusters/kwesties voor de deelnemers zichtbaar en kunnen ze hun voorkeur bijstellen. Dat geeft iedereen een kans om wat op te schuiven of om juist strategisch te stemmen. Delphistemmen levert in het algemeen betere puntschattingen en een sterkere consensus dan stemmen in één ronde. Hangen er kwestieposters aan de wand dan kan stemmen ook door stippen plakken. Fysiek afstand houden is dan echter lastig, dus check of er beperkingen gelden. Geef elk taakvak een gelijk aantal stickervellen met (verschillend) gekleurde stippen en laat hen deze verdelen onder hun deelnemers. Daarna kan iedereen een of meer stippen plakken bij favoriete kwesties. De kwestie of het cluster met de meeste stippen wordt onderwerp van de campagnebrainstorm. Bewaar (of fotografeer) de posters voor volgende vergaderingen of voor uitwerking in ketentafels (zie 89).

81. **Er wordt een kwestie aangewezen voor uitwerking in een campagne.** Aan de hand van de verkregen toplist kan nu een kwestie worden gekozen waarvoor een campagnebrainstorm zal worden gedaan. Dit hoeft niet noodzakelijk de nummer 1 te zijn. Er kunnen praktische redenen zijn om eerst een andere topkwestie aan te pakken, bijvoorbeeld om het bij een eerste keer bij een eenvoudiger onderwerp te houden, om aan te sluiten bij andere acties of omdat ergens middelen voor beschikbaar zijn.

5. Campagnes

82. **Het begrip campagne wordt toegelicht.** Een duurzaamheidscampagne is een gebiedsbreed project voor aanpakken van een duurzaamheidskwestie, gestart of gesteund door de transitiekamer en met actieve bijdragen uit alle taakvakken. Aanpakken van een duurzaamheidskwestie kan op uiteenlopende manieren. Afhankelijk van fase kan een campagne bijvoorbeeld gericht zijn op kennisontwikkeling door onderzoek, op bewustwording door voorlichting, op experimenteerruimte voor proefprojecten, omschakeling naar duurzame producten en diensten, of consolidatie in regelgeving en onderwijs. Een campagne kan ook een gebiedsbreed protest zijn tegen een onzalige ontwikkeling. Het gaat dus telkens om specifieke systeemveranderingen die tegen weerstanden in gerealiseerd moeten worden. De sleutel daarbij is maatschappijbrede mobilisatie en samenwerking waarvoor de transitiekamer een platform is, en rechtvaardige compensatie voor benadeelden door de rest van de samenleving en met name door de bevoordeelden.
83. **Schorsing tbv voorbereiden campagnebijdragen.** Nu kan een goed moment zijn voor een pauze. De deelnemers kunnen dan nadenken en overleggen over welke campagnebijdrage hun taakvak of achterban zou kunnen leveren. Zie ook de onderstaande voorbeelden. Als een campagnecanvas wordt gebruikt dan is de schorsing een goed moment om daar vast een deel van in te vullen.

Taakverdeling bij campagnes: wat kan elk vak bijdragen?

Representatief en coöperatief

- Vijf onderling afhankelijke taakvakken
- Doel: taakverdeling voor een duurzame wijk
- Elk taakvak 20% stemrecht

BEWONERSPLATFORMS

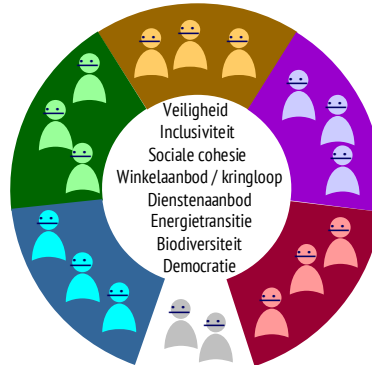
- Contactnetwerk
- Achterbancommunicatie
- Vrijwilligers
- Burgerinitiatieven
- Keukentafelgesprekken
- Inzamelingen
- Posters, flyers
- Buurtwebsite
- Opiniepeilingen
- Oproepen

VOORZIENINGENKOEPELS

- Onderwijs – Educatie, wijkonderzoek, verbinding tussen sociale groepen
- Zorg – Dienstenaanbod, expertkennis gezondheid, ontmoeting, sponsoring
- Sport – Achterbancommunicatie, verbinding tussen sociale groepen
- Cultuur/MFC's – Vergaderplekken, ontmoeting, procesbegeleiding, verbeelding
- Levensbeschouwing – Inspiratie, wereldoriëntatie, verbinden sociale groepen

OVERHEDEN

- Advies
- Subsidie
- Experimenteerruimte
- Communicatie

BEDRIJVENBRANCHES

- Innovaties
- Winkelaanbod
- Logistiek
- Communicatie en marketing
- Werk- en leerplekken
- Toegankelijkheid
- Sponsoring

Actiegericht en professioneel

1. Kwesties agenderen
2. Campagnes starten
3. Cijfers publiceren

KENNISNETWERKEN

- Interviewen wijk, archiefonderzoek
- Experts en andere wijken bevragen
- Kaarten en statistiek bijhouden
- Contacten met kennisinstellingen
- Consensus van leden peilen
- Dossiervorming
- Kwesties agenderen
- Campagnevoorstellen

84. **Er vindt een campagnebrainstorm plaats.** Gebruik een flipover, een canvas, of een app zoals Mental Modeller⁶ (gratis) waarmee je ingevingen kunt plaatsen, verplaatsen en onderling met pijlen kunt verbinden. Is de groep groot dan kan de brainstorm ook eerst in subgroepen van twee of drie taakvakken gedaan worden, waarna de resultaten plenair worden samengevoegd en aangevuld. Verdeel (ook in de subgroepen) het tekenvlak altijd in vijf taakvakken. Laat eventueel een voorbeeld zien van een eerdere campagnebrainstorm. Ga in een eerste ronde alle taakvakken langs en vraag welke vrijwillige bijdrage ze als koepelorganisatie zouden kunnen leveren (bijvoorbeeld voor de organisatie van de campagne) en of ze kosten daarvan zelf kunnen dragen of afhankelijk zijn van compensatie. Vraag ook tot welke vrijwillige bijdrage ze hun achterban zouden kunnen oproepen en welke compensatie voor benadeelden daarbij noodzakelijk zal zijn. Noteer de genoemde bijdragen en ook de benodigde compensatie in steekwoorden. Het eerste taakvak kan Kennisnetwerken zijn, want kennis is een basisbouwsteen van de campagne. Bij de andere taakvakken kan dan bijvoorbeeld gevraagd worden hoe ze kunnen helpen bij verzamelen van kennis of hoe ze gebruik kunnen maken van verzamelde kennis. Het laatste taakvak in de eerste ronde kan de overheid zijn, waar dan gelijk een vraag over compensatie van de andere vakken gesteld kan worden. Vraag de deelnemers verder ook welke versterkende relaties tussen de diverse bijdragen ze verwachten. Bijvoorbeeld: een opiniepeiling door bewoners bevordert de ontwikkeling van verkeersmaatregelen door overheden. Teken deze steunrelaties met pijlen in. Enthousiasme voor een campagne ontstaat vaak als men ziet dat *iedereen* wat bijdraagt (vijf vakken gevuld) en dat het geheel *synergie* heeft (veel pijlen). Deelnemers hoeven zich niet te beperken tot eigen bijdragen maar kunnen ook suggesties doen aan andere taakvakken, of elkaar aansporen om ook met iets te komen. Bevorder open en creatief zoeken en hardop denken en beperk kritiek op voorgestelde bijdragen. Benut groepsdruk als die ontstaat.

85. **Er wordt een campagnecanvas ingevuld.** Het campagnecanvas is een hulpmiddel voor het vervolg op de campagnebrainstorm. Het kan gebruikt worden in parallelsessies van de taakvakken. Het canvas kan als A1 of A2 op tafel liggen of als A4 door deelnemers worden ingevuld. De kwestie en de strekking van de campagne zijn inmiddels bekend en kunnen worden ingevuld (bij 2. en bij 6.). Door invullen van de eerste en tweede kolom ontstaat een onderbouwing van de campagne.

⁶ <http://www.mentalmodeller.com/>

Campagnecanvas

Ingevuld door: dd

1. Ons gebied

2. Kwestie, een probleem, risico, gemiste kans voor duurzame ontwikkeling

3. Prognose Kwalitatief langetermijneffect op maatschappelijk kapitaal, verwacht bij niks doen, gewenst bij aanpakken

Ecologisch, bijv. meer/minder afval in het milieu, biodiversiteit, bodemkwaliteit, klimaatverandering, luchtkwaliteit, waterkwaliteit

Sociaal, bijv. meer/minder democratie, gemeenschapszin, gezondheid, migratie, persoonlijke ontwikkeling, rechtvaardigheid, welzijn, solidariteit, veiligheid, zelfrespect, zingeving

Economisch, bijv. meer/minder armoede, consumentenvertrouwen, inkomensverschillen, investeringsklimaat, ROI, staatsschuld, verdienmodel, vestigingsklimaat, werkgelegenheid

4. Urgentie, hoe snel aanpakken?

6. Wat gaan wij doen? Wat is de directe opbrengst?

VN

EU

NL

Provincies

Gemeenten

Dorpen en wijken

Buurtten

Huishoudens

Iedereen Individueel

7. Hoe verdelen we de taken?

Bewoners

Bedrijven

Voorzieningen

Kennisnetwerken

Overheden

8. Campagnebegroting

	Uren	Tarief	Kosten	Andere kosten	Totaal	Eigen bijdrage	Tekort
Bewoners							
Bedrijven							
Voorzieningen							
Kennisnetwerken							
Overheden							
Deelgebieden							
Omvattend gebied							
Totaal							

5. Waar moeten dat gebeuren? Wat is nodig?

Kies vooraf of de onderbouwing in de eerste en tweede kolom eerst door enkel de kennisnetwerken zal worden ingevuld of dat alle taakvakken gevraagd worden hierover na te denken. Alle taakvakken kunnen hun eigen vakken in de derde kolom invullen, waarmee een campagnebegroting en een dekkingsplan ontstaat. Voorafgaand of tijdens de plenaire presentatie door de taakvakken kunnen hun cijfers op het scherm in een spreadsheet worden ingevoerd. Maak een inschatting van de campagnebijdragen van of aan deelgebieden en van of aan het omvattende gebied. Er zal onder de streep een tekort overblijven dat over de vijf blokken verdeeld moet worden. *De vraag daarbij is wat aantrekkelijker is: de kwestie aanpakken en samen de campagnelasten dragen, of niks doen en samen de nul-optie (eerste kolom) accepteren.* Dit is de ultieme afweging van de duurzaamheidstransitie en die is nu dus een concreet beslispunt geworden. Komen de vijf taakvakken er niet uit dan moet er misschien nog wat gewijzigd worden in de campagne of moet er een andere campagne bedacht worden. Materiaal: **campagnecanvas**, **campagnespreadsheet**.

86. **Bezwaren tegen de voorgestelde campagne zijn geregistreerd.** Voorafgaand aan stemmen kan een kort rondje gedaan worden om overgebleven bezwaren tegen de campagne te registreren. Wordt de campagne aangenomen dan hoort bij de opdracht voor verder ontwikkelen of uitvoeren ook het formuleren van een reactie op elk bezwaar, in de vorm van een argumentatie of van een bijstelling van de campagne.

87. **Er is een besluit over verder ontwikkelen van de campagne.** Er ligt nu een *plan de campagne* en er kan gestemd worden over de vraag of de transitiekamer het plan verder wil (laten) uitwerken en/of voor bekostiging wil voorleggen aan draagkrachtige partijen. Het besluit betreft nog niet de uitvoering want daarvoor moet ook de bekostiging en de bemensing rond zijn. Elk taakvak heeft opnieuw 20% van het stemrecht en ook hier zijn meerdere stemprocedures mogelijk. Bijvoorbeeld de taakvakken vragen een ja of nee vragen en bij meerderheid beslissen. Of alle deelnemers laten stemmen en de uitslag berekenen rekening houdend met het aantal deelnemers in een taakvak. Wordt de campagne weggestemd dan gaat de transitiekamer over tot de orde van de dag. Dat houdt in: een andere campagne voor dezelfde kwestie bedenken, een andere kwestie aanpakken, behandelen van de transitie-indicatoren van de transitiekamer, of behandelen van huishoudelijke zaken. Hou de mogelijkheid op en om bij een volgende gelegenheid het campagneplan aan te passen en het opnieuw te proberen. Wordt er positief besloten dan kan de transitiekamer opdrachtgever worden voor de uitwerking van de campagne, maar er kan ook besloten worden om een deeltafel in te stellen die zich permanent met het onderwerp gaan bezighouden. Bijvoorbeeld een ketentafel, zie 89.
88. **Er is een campagne team samengesteld.** Zodra de transitiekamer heeft besloten de campagne verder te ontwikkelen moet iemand een opdracht krijgen van de transitiekamer. De opdrachtnemer kan een deelnemer van de tafel zijn, maar iemand anders uit het gebied of van buiten kan ook. De opdracht houdt in het uitwerken van de brainstormresultaten, het besluit en de bezwaren tot een campagnevoorstel dat voor bekostiging kan worden voorgelegd aan draagkrachtige organisaties uit de vijf taakvakken. Verder gesprekken voeren hierover met die organisaties en bij goed resultaat een team samenstellen voor de uitvoering van de campagne. Tenslotte terugkoppelen aan de transitiekamer. De transitiekamer kan dan beslissen om de campagne feitelijk te starten.
89. **Er is een ketentafel samengesteld.** Heeft een campagne betrekking op een product- of dienstketen die permanent aandacht vraagt, bijvoorbeeld voedsel, kleding, bouwmaterialen, energie, onderwijs of zorg, dan kan de transitiekamer daarvoor een aparte tafel instellen. In het concept van taakdemocratie worden dergelijke tafels aangeduid als *ketentafels*. Ketentafels hebben net als transitiekamers vijf taakvakken en drie kerntaken (kwesties, campagnes, cijfers). Per taakvak zijn echter alleen de direct betrokken netwerken en overheden vertegenwoordigd. Ketentafels lijken in deze zin op vaste kamercommissies. Ze maken meer verdieping mogelijk en ze houden de agenda van de transitiekamer werkbaar. In de Transitieatlas zijn ketentafels apart zichtbaar, verbonden aan de transitiekamer.

6. Cijfers

90. **De actuele stand van de duurzaamheidstransitie wordt gepresenteerd.** De indicatorenbundel van de transitiekamer wordt doorgenomen en de nieuwste cijfers worden toegelicht en besproken om een collectie proportiegevoel te ontwikkelen. De bundel bevat zowel people-, planet- als profitindicatoren.

91. **Mutaties in de indicatorenset worden behandeld.** Alle deelnemers kunnen wijzigingen in de indicatorenbundel voorstellen. Wijzigingen behoeven instemming van de transitiekamer. Na een toelichting door de voorsteller wordt er gestemd, waarbij elk taakvak 20% stemrecht heeft.

7. Huishoudelijk

Bij een proef met een transitiekamer volstaan worden met een korte toelichting op de punten die in dit agendadeel normaliter aan de orde kunnen komen.

92. **Samenstelling van het presidium.** Een transitiekamer is een parlementaire werkvorm en heeft daarom geen kerngroep of dagelijks bestuur maar een *presidium*. Het presidium bestaat uit de voorzitter, de griffier en van elk taakvak een vertegenwoordiger, bijvoorbeeld de oudste deelnemer. Bij een proef met een transitiekamer kan hier gevraagd worden wie belangstelling heeft om het presidium te helpen inrichten, als besloten wordt de transitiekamer voort te zetten. Per taakvak is één persoon nodig. Een alternatief is dat de initiatiefgroep aan de transitiekamer mandaat vraagt om bij voortzetting dit werk te doen. Belangrijke eerste werkstukken zijn het statuut en het huishoudelijk reglement.
93. **Statuut.** Een transitiekamer heeft een statuut waarin het doel van de tafel vastligt, evenals de rechten en de plichten die de tafel heeft (of wil hebben) binnen het gebied, de relatie met het bestuurscollege en de (andere) volksvertegenwoordiging, de toelating van deelnemers en de hoofdlijnen van de besluitvorming. Het statuut functioneert hiermee als intern visiedocument, als verlanglijst en onderhandelingsdocument richting het openbaar bestuur, als manifest richting mogelijke deelnemers en het publiek, en als object van erkenning door de gemeenteraad of PS. Zie ook de Inleiding. Materiaal: **model statuut transitiekamer**
94. **Huishoudelijk reglement.** De transitiekamer heeft een huishoudelijk reglement dat door de transitiekamer zelf wordt vastgesteld en dat niet strijdig mag zijn met het statuut. Dit reglement bevat specifieke en praktische uitwerkingen, bijvoorbeeld de aanwijzing van leden van het presidium, de jaarplanning, de stemprocedure, onkostenvergoedingen, etc. Materiaal: **model huishoudelijk reglement transitiekamer**
95. **Toelating en vertrek van deelnemers.** Hier komen deelnameverzoeken en opzeggingen van deelnemers aan de orde. Voor besluitvorming hierover wordt de procedure gevolgd die in het statuut vastligt. Die procedure bevat toelatingscriteria, waaronder eisen aan het democratisch karakter van deelnemende netwerken en een numerus fixus per taakvak.
96. **Periodieke toets op deelnamecriteria van alle deelnemers.** Het presidium audit jaarlijks aan de hand van deelnamecriteria die in het statuut vastliggen of deelnemers aan de transitiekamer nog kwalificeren voor deelname. Is bijvoorbeeld een deelnemend netwerk niet langer representatief, democratisch of onafhankelijk dan wordt een beargumenteerd opzegvoorstel opgesteld en aan de transitiekamer voorgelegd. Neemt de transitiekamer een opzegvoorstel aan dan kan het deelnemende

netwerk daar desgewenst beroep tegen aantekenen volgens de procedure in het statuut. Faalt het beroep dan eindigt het lidmaatschap van het deelnemende netwerk.

97. **Vergaderschema.** Wanneer en waar zijn de komende vergaderingen van de transitiekamer? Wanneer wordt de agenda verstuurd?
98. **Andere punten.** Het presidium kan hier andere onderwerpen die zij belangrijk achten voorleggen aan de transitiekamer.

8. Evaluatie van de proef

99. **De dagvoorzitter licht de evaluatie toe.** Observatoren aan het woord, invullen van de evaluatiechecklist, samenstellen van een beknopt evaluatierapport, verzending en publicatie hiervan, behandeling in de volgende vergadering.
100. **Terugkoppeling door de observatoren.** Wat hebben zij gezien?
101. **De deelnemers vullen de evaluatiechecklist in.** Naar keuze anoniem of op naam.

9. Afsluiting

102. **Conclusie van de voorzitter.** Wat is hem of haar opgevallen? Is al te zeggen of de proef wordt voortgezet? Welk advies is er te geven?
103. **Externe communicatie.** Vergaderverslagen, stukken en bijvoorbeeld foto's van posters komen in het openbaar archief van de transitiekamer. Daarnaast kan na een vergadering een nieuwsbericht of persbericht worden opgesteld. Wat zou daarin moeten? De voorzitter formuleert enkele hoofdlijnen.
104. **Rondvraag.** Ook de publieke tribune heeft wellicht iets in te brengen.
105. **Sluiting.** De voorzitter bedankt iedereen en sluit de vergadering.
106. **Informeel napraten.**
107. **Alle posters en canvassen zijn gefotografeerd.**

Vervolgstappen

- 108. De initiatiefgroep of de nieuwe voorbereidingsgroep komt bijeen.
- 109. Het conceptverslag is klaar, verzonden en gepubliceerd.
- 110. De evaluatie is klaar, verzonden en gepubliceerd.
- 111. De opdrachtnemer voor de campagne is aan het werk.
- 112. Het presidium roept deelnemers op voor een op te starten ketentafel.

Vragen en antwoorden

Versie 7-5-2020. Dit overzicht van vragen en antwoorden wordt opgebouwd en bijgehouden op basis van vragen uit de gebruikersgemeenschap. Staat je vraag er niet bij, of is het antwoord je niet genoeg, mail je vraag dan naar info@noordenduurzaam.nl.

Algemeen

1. **Waarom een politiek orgaan en geen gebiedscoöperatie?** Beide zijn nodig. De transitiekamer gaat voor volledige inclusieve democratische representatie en vernieuwing van het politieke proces om gebiedsbrede campagnes te versnellen. Gebiedscoöperaties zijn slagvaardige pioniers-coalities voor bundeling en opschaling van initiatieven van onderop. De transitiekamer en de gebiedscoöperatie vullen elkaar aan. De een kan initiatiefnemer zijn voor het ontstaan van de andere. De gebiedscoöperatie kan afhankelijk van zijn aard in een of meerdere taakvakken deelnemen aan de transitiekamer.⁷
2. **Is de transitiekamer een alternatief voor of naast de gemeenteraad?** De transitiekamer is bedoeld als aanvullende parlementaire werkvorm, dus als tweede kamer van de gemeenteraad, en niet als vervanging. De hoofdreden is het liberale gelijkheidsbeginsel dat de belangrijkste verbindende waarde is in onze samenleving, en dat is vastgelegd in artikel 1 van de grondwet. Dit maakt individuele representatie en democratische meerderheidsbesluitvorming, met respect voor minderheden, tot een onvervangbare grondslag van openbaar bestuur.
3. **Waarom zou de gemeenteraad de duurzaamheidstransitie niet kunnen regelen?** Duurzaamheidstransitie vraagt maatschappijbrede samenwerking, bijvoorbeeld tussen bedrijven en consumenten om het marktaandeel van duurzame producten te vergroten. Consumenten kunnen elkaar immers informeren en oproepen en zo de vraag vergroten, en als bedrijven tegelijk hun aanbod afstemmen op die vraag gaat het allemaal een stuk vlotter. In de gemeenteraad kunnen de bedrijven en de consumenten daarover niet rechtstreeks met elkaar onderhandelen want vrijwel alle partijen vertegenwoordigen zowel bedrijven als consumenten. In een 'tweede kamer van de gemeenteraad' kan dat wel, als de consumenten en de bedrijven daar als groep in vertegenwoordigd zijn, en gelijk ook de overheid, de scholen, de zorgaanbieders, de sport, etc. meedoen. Dankun je gebiedsbrede campagnes bedenken waarin iedereen zijn achterban oproept om mee te doen. Een andere reden is dat duurzaamheidstransitie van ons vraagt dat we solidair zijn met landen ver weg en met generaties die nog geboren moeten worden. In een gemeenteraad is dat niet zo eenvoudig, want offers vragen kost vaak stemmen. De transitiekamer werkt in dit geval beter want daar is iedereen afhankelijk van elkaar, ontbreekt de verdringing en kan het dus meer over de lange termijn en het algemeen belang gaan.

⁷ Een verkenning van verbanden tussen gebiedstafel en gebiedscoöperatie is opgenomen in het rapport van het project ICT-platform Regionale Duurzaamheidsnetwerken (2018), op te vragen bij Noorden Duurzaam en bij DuurzaamDoor.

4. **Waarom zouden we meedoen?** Veronderstellen dat deelnemers in taakvakken duurzame ontwikkeling belangrijk vinden, transities nodig achten, willen en kunnen samenwerken voor transitiecampagnes en dus komen opdagen als ze uitgenodigd worden is nogal optimistisch, zoniet naïef. Het helpt enorm als er behalve algemeen belang ook eigenbelang is, of anders druk. Zo willen politieke partijen in het parlement zitten om hun visie op het algemeen belang te realiseren, maar ook om hun achterban te bedienen, soms juist ten koste van anderen. Als bijvoorbeeld de transitiekamer een brancheorganisatie door een campagne kan helpen aan marktaandeel voor duurzame producten dan ligt voor het maatschappelijk belang en het eigenbelang op één lijn en mag verwacht worden dat ze daadwerkelijk aanschuiven. De benadeelde brancheorganisatie van de onduurzame producten heeft daarmee ook een eigenbelang om aan te schuiven, bijvoorbeeld dwarsliggen of compensatie regelen. Is er geen duidelijk eigenbelang dan kan groepsdruk helpen. Zo heeft de try out laten zien dat het taakvak van bewoners door de andere taakvakken onder druk werd gezet om niet alleen hun verlanglijst bij de overheid neer te leggen maar om ook zelf actief bij te dragen aan de gezamenlijke campagne. Ook de publieke opinie kan druk veroorzaken, bijvoorbeeld als een van de taakvakken een oproep van alle andere negeert en daar in de media op wordt aangesproken. Eigenbelang, groepsdruk en publieke opinie zijn echter factoren die bij de introductie van een transitiekamer nog geen grote rol spelen. Een oproep van gezaghebbende prominenten of bestuurders kan dan helpen om op te starten. Ook compensatie voor tijd en kosten van deelnemers.
5. **Wie is hier de baas?** Een transitiekamer is niet van de overheid maar van zichzelf, van de deelnemers samen. Je zit hier dus niet om te participeren in het beleid van de overheid, maar om samen met vier andere maatschappelijke geledingen een deel van de overheid te worden, als een nieuwe kamer van de gemeenteraad of van Provinciale Staten. Die status is misschien nog ver weg, maar een nieuwe parlementaire vorm is nodig en voor de ontwikkeling daarvan zijn dit soort experimenten belangrijk.
6. **Welke debatvorm past bij een transitiekamer?** We kunnen de kunst afkijken bij parlementsvoorzitters. Die budgetteren bijvoorbeeld de spreektijd en geven de regie niet uit handen. Er wordt zelfs via de voorzitter gesproken. De werkvorm voor inbrengen en behandelen van kwesties lijkt in de verte op inbrengen van moties, waarvoor ook een schrijfvorm geldt en waarover ook gestemd wordt.
7. **Werkt de transitiekamer met meerderheidsbesluiten of consensusbesluiten?** De keuze van de aan te pakken *kwestie* zal vaak een meerderheidsbesluit zijn, omdat het aantal opties hier groot is (of in ieder geval kan zijn) en de belangen flink uiteen kunnen lopen. Het besluit om een *campagne* te starten is echter een consensusbesluit, want er is vrijwillige inzet vanuit vijf taakvakken nodig. Maatschappelijke druk van buiten de transitiekamer, of groepsdruk binnen de transitiekamer kan hierbij een rol spelen. Bijvoorbeeld om een bedrijfstak aan te zetten tot duurzame innovatie of zelfs industrieconversie. Een deelnemer die door de campagne gedupeerd wordt kan bij een dergelijk besluit compensatie of conversiesteun bedingen.
8. **Waarom geen standaard multistakeholdermethode gebruiken zoals Logical Framework Analysis (LFA)?** De werkvorm van de transitiekamer gaat uit van een duidelijke scheiding tussen probleemonderzoek (kwesties) en co-creatie van een oplossing (campagnes) en geeft net als LFA aandacht aan resultaatmeting (cijfers). Het probleemonderzoek is als werkvorm gemodelleerd naar de specifieke

omstandigheid van functioneel democratisch parlementair overleg voor duurzame ontwikkeling. Dit betekent bijvoorbeeld dat de werkvorm een afwisseling behoeft tussen plenair overleg, taakvakoverleg en achterbanoverleg. Een andere implicatie is dat een campagne sommige deelnemers kan benadelen of zelfs duperen, bijvoorbeeld de tabaksindustrie bij een antirookcampagne. De werkvorm moet enerzijds voorkomen dat deze deelnemers in het probleemonderzoek de besluitvorming kunnen blokkeren, en moet in de oplossingsfase bevorderen dat ze gecompenseerd worden. Vandaar meerderheidsbesluitvorming bij kwestieselectie en consensusbesluitvorming bij campagneontwikkeling. Verder worden bezwaren van deelnemers bij het meerderheidsbesluit over een kwestie geregistreerd en meegenomen in de campagneopdracht om er iets mee te doen. Deze stap is ontleend aan de methode Probleemanalyse en Besluitvorming (PSDM) van Kepner en Tregoe, die net als LFA uit de jaren '60 stamt. Het werkproces van de transitiekamer kan inderdaad gezien worden als multistakeholder projectmanagement maar het is ook een politiek proces. Dit betekent dat waarschijnlijk geen enkele bestaande projectmanagementmethode zondermeer inzetbaar is en dat er door combineren en ontwikkelen van elementen een werkwijze moet groeien. Daarbij zal voor de onderdelen vaak uit meerdere alternatieven gekozen kunnen worden, die vervolgens meer of minder goed met elkaar combineren. Kortom, werkvormontwikkeling voor de transitiekamer staat nog in de kinderschoenen en is een interessant ontwikkelgebied.

Representatie

9. **Hebben de deelnemers last en ruggespraak?** Ja. Deelname is niet op persoonlijke titel maar als representant van een achterban. Actief contact met die achterban is belangrijk omdat bij campagnes een beroep op hen gedaan moet kunnen worden. Hierin verschilt een transitiekamer van een partijenparlement, waarin een liberale achterban hun vertegenwoordigers ook mandaat kan geven om naar eigen inzicht het algemeen belang te behartigen, desnoods tegen de opvattingen van kiezers in.⁸
10. **Zijn bewoners niet ondervertegenwoordigd?** Getalsmatige omvang van de groep doet bij functionele democratie niet ter zake. Deelname hangt af van onmisbaarheid en uitvoerende rol bij de op te lossen kwestie, afhankelijkheid van de andere deelnemers (in plaats van concurrentie), mogelijkheden voor taakverdeling. Een ongelijke stemrechtverdeling staat haaks op vereiste samenwerking en solidariteit.
11. **Wat als een taakvak geen duidelijke vertegenwoordigers heeft?** Dan zou daar iets aan gedaan moeten worden, want campagnes zijn sterker als elk taakvak zijn achterban kan mobiliseren. De andere taakvakken kunnen oproepen tot zelforganisatie of erbij helpen. De transitiekamer zou zwakke zelforganisatie als kwestie kunnen bestempelen en een campagne kunnen starten om het taakvak in conditie te krijgen.
12. **Hoe zijn werknemers vertegenwoordigd?** Vakbonden vallen in een transitiekamer in principe onder bewonersnetwerken, net als consumentenverenigingen, patiëntenverenigingen en politieke partijen. Vergeleken met de andere taakvakken is hun achterban zeer groot en de individuele transitiebijdrage

⁸ Woerdman, Politiek en politicologie (2013), Noordhoff, 4e druk, p271.

van hun leden zeer klein. Vanwege de grote getallen kan de rol van bewonersnetwerken echter doorslaggevend zijn, bijvoorbeeld bij een hype of een kopersstaking. *Beroepsverenigingen* kunnen onder kennisnetwerken vallen, mits in hun missie staat dat ze kennis willen bundelen en inzetten voor duurzaamheidstransitie.

13. **Kunnen gekozen volksvertegenwoordigers deelnemen?** Niet op persoonlijke titel, wel namens hun partij. Verder alleen als hun politieke partij is toegelaten tot de transitiekamer en alleen in het taakvak van bewoners. Toelating is afhankelijk van criteria, waaronder achterbanomvang, representativiteit, interne democratie, onafhankelijkheid, openheid en onderschrijven van het doel van de transitiekamer. Verder geldt zoals in alle parlementen een numerus fixus.
14. **Moeten de zetels in de transitiekamer niet samenhangen met de onderhavige kwestie?** Nee, want de transitiekamer moet op een algemener niveau een keuze uit uiteenlopende kwesties kunnen maken. Is die keuze eenmaal gemaakt dan kan de transitiekamer desgewenst een deeltafel (ketentafel) instellen waarin meer gespecialiseerde vertegenwoordigers uit de vijf taakvakken deelnemen.
15. **Waarom verschilt het taakvakkenmodel van de 'quintuple helix'?** Quintuple helix⁹ is een innovatiemodel gericht op kennisuitwisseling en samenwerking voor met name duurzame productontwikkeling door bedrijven. De transitiekamer is daarentegen een politiek model gericht op maatschappelijke taakverdeling voor gebiedsbrede transitiecampagnes. Quintuple helix veronderstelt een bestaand politiek systeem; de transitiekamer wijzigt het politieke systeem. De modellen dienen dus verschillende doelen, hebben eigen toepassingsgebieden en zijn niet strijdig.

Kwesties

Campagnes

16. **Wat is beter, één sterke campagne met complementaire rollen, of vele individuele initiatieven?** De transitiekamer concentreert op dat laatste, gezien de urgentie van de transitie, van grootschalige aanpak en van taakgerichte coalities om doorbraken te creëren. Daarnaast is het belangrijk dat de deelnemers en de samenleving kansen benutten om ook individueel keuzes te maken en initiatief te nemen. In de transitiekamer verdient dat aandacht en gehoor, om gebiedsbrede campagnes erop af te kunnen stemmen.

Cijfers

⁹ Zie bijvoorbeeld <https://innovation-entrepreneurship.springeropen.com/articles/10.1186/2192-5372-1-2>